

COPIII LUI IROD
RAPORT MORAL
ASUPRA COPIILOR
LĂSAȚI ÎN GRIJA
STATULUI

Vlad Alexandrescu este senator în Parlamentul României din partea Uniunii Salvați România și profesor titular al Universității din București. A fost ministru al culturii (noiembrie 2015–mai 2016), ambasador al României în Marele Ducat de Luxemburg (2006–2011). A publicat volume de autor și a coordonat volume colective în domeniul istoriei intelectuale a modernității timpurii. Este autor al unor articole publicate în serii și reviste științifice de prestigiu (*Oxford Studies in Early Modern Philosophy*, *Intellectual History Review* ș.a.), editor și traducător al unor autori importanți (René Descartes, Dimitrie Cantemir, André Scrima ș.a.). A fost membru și director de proiect la Institutul de Studii Avansate „Colegiul Noua Europă”, București, și *Mellon Fellow* la „The Warburg Institute”, Londra. În 2013 i s-a decernat Premiul „P.G. Castex” de către Academia de Științe Morale și Politice, Paris, iar în 2014 Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române. Din 2012, co-fondator și co-editor al revistei *Journal of Early Modern Studies*.

VLAD ALEXANDRESCU

**COPIII RAPORT MORAL
LUI IROD ASUPRA COPIILOR
LĂSAȚI ÎN GRIJA
STATULUI**

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

Mulțumiri	7
1. CONTEXT	9
1.1. De ce am inițiat acest demers	9
1.2. Câteva date despre sistemul de protecție a copilului din România	17
1.3. Cum ajung copiii în sistemul de protecție specială	21
1.4. Reperele și principiile acestui raport.	
Scurtă prezentare a problemelor constatate	24
2. VIZITE ÎN CENTRE DE COPII ȘI ÎN SPITALE DE PSIHIATRIE PEDIATRICĂ	47
2.1. Cum au decurs vizitele în centre	47
2.2. Asigurarea nevoilor de bază	52
<i>a) Asigurarea hranei.</i>	52
<i>b) Igienă, îmbrăcăminte și bani de buzunar.</i>	52
<i>c) Spațiu adecvat vârstei și nevoilor beneficiarilor.</i>	
<i>Intimitate și confidențialitate.</i>	56
2.3. Accesul la educație – școlarizare.	57
2.4. Sprijinul de specialitate furnizat pentru problemele psiho-emoționale specifice intrării în sistem a copiilor și asistență pentru educarea comportamentelor sexuale (psiholog, psihiatru, psihoterapeut etc.)	63
2.5. Activitățile din centre	67
2.6. Participarea și consultarea copiilor și a tinerilor în luarea deciziilor	68
2.7. Măsuri disciplinare, pedepse, psihiatrizarea.	71
2.8. Starea sănătății, în special mintale, a copiilor aflați sub măsura protecției speciale.	80
2.9. Cum au decurs vizitele în spitalele de psihiatrie pediatrică.	90
3. IEȘIREA DIN SISTEM – CE URMEAZĂ?	99
3.1. Percepția tinerilor	99
3.2. Post-instituționalizarea în 10 state membre ale Uniunii Europene.	104

4. DELINCVENȚA JUVENILĂ	108
4.1. Prevederile legale privind măsurile ce pot fi luate față de minorii care săvârșesc fapte penale	108
4.2. Vizita în Centrul „Sfântul Stelian“ Ghimbav, județul Brașov	111
a) Admiterea în centru	111
b) Asistența medicală	112
c) Asistența psihologică	113
d) Măsurile de pază și supraveghere a copiilor din centru	114
e) Școlarizarea copiilor	114
f) Activități în afara centrului	115
g) Activități extrașcolare în centru	115
h) Menținerea relațiilor cu membrii familiei și dreptul copiilor de a face plângeri și sugestii	115
i) Discuțiile cu copiii	116
5. REAȚIA COMUNITĂȚII	118
6. CÂTEVA ACȚIUNI	139
7. CONCLUZII	149
7.1. Un sistem care nu își înțelege scopul	149
7.2. (De)birocratizarea răului	150
8. ABREVIERI	160
9. NOTE	161
10. BIBLIOGRAFIE	167
11. ANEXE	169
Anexa 1. Articole despre suspiciuni rezonabile de abuz în sistemul de protecție a copilului	169
Anexa 2. Rapoarte privind suspiciuni de abuz în sistemul de protecție a copilului	173

Mulțumiri

La capătul redactării acestui raport, am acumulat o imensă datorie de a mulțumi numeroaselor persoane care au făcut posibilă investigarea și înțelegerea tuturor faptelor pe care am încercat să le înfățișez într-o formă accesibilă publicului.

În primul rând copiilor și tinerilor care au avut curajul să-mi împărtășească nenumăratele lor experiențe din parcursul lor în sistemul de protecție a copilului și la ieșirea din acest sistem. Istoriile lor, povestite așa cum le-au trăit, în cuvinte simple, în fraze uneori întrerupte, strivite de emoție și de lipsa unor concepte care nu le-au fost transmise de cei în grija cărora s-au aflat vreme de ani și ani de zile, m-au urmărit și mă urmăresc în continuare acum, când încredințez publicului aceste forme mult simplificate ale lor.

Chiar dacă interacțiunea cu funcționarii din sistemul de protecție a fost dificilă, contactul cu profesioniștii acestui sistem (educatori, psihologi, asistenți sociali, personal medical, supraveghetori, bucătari) a fost extrem de instructiv și, fără el, raportul ar fi fost mult mai sărac.

Discuții prelungite cu organizații și asociații care luptă pentru protecția drepturilor copilului, cu furnizori de servicii sociale și educație din mediul privat mi-au arătat un versant mai puțin cunoscut, anume felul în care mediul asociativ non-guvernamental izbutește sau nu să vină în ajutorul copiilor instituționalizați.

Interacțiunea cu jurnaliști, oameni de televiziune, reporteri care au documentat în diverse perioade abuzuri, neglijențe, cazuri de discriminare sub diverse motive, privarea copiilor de drepturi

fundamentale, cum ar fi dreptul la sănătate, la educație, la viață de familie, a fost esențială și m-a ajutat să-mi orientez demersul către punctele cele mai vulnerabile ale sistemului de protecție a copilului.

În decursul ultimului an, am adresat o sumă întreagă de interpelări și întrebări parlamentare autorităților publice centrale și locale, altor autorități cu responsabilități în domeniu, am elaborat chestionare specifice pe care le-am trimis către direcțiile județene de protecție a copilului, pentru a-mi putea face și a putea oferi publicului o imagine de ansamblu asupra unor aspecte cruciale din dezvoltarea copiilor, de la condițiile de educație la cele de sănătate, și la diversele obstacole pe care aceștia le întâlnesc în dezvoltarea lor.

Raportul așa cum apare el astăzi nu ar fi fost posibil fără contribuția esențială a unor persoane în care am avut o totală încredere și care s-au pus în slujba lui cu un devotament fără margini: Ștefania Simion, Vișinel Bălan, Dragoș Ciulinaru, Claudia Apostol, Ionela Gavrilu, dr. Bogdana Tudorache, Adriana Mitu, dr. Adrian Wiener, Georgiana Pascu, Andrei Gudu, Răzvan Bădău, Daniel Toth. Le mulțumesc pentru concursul și expertiza lor desăvârșită.

Textul raportului a trecut prin mai multe redactări, pe care le-au citit persoane cu experiență importantă în domeniul transversal al protecției și dezvoltării copilului. Ele au vrut însă să-și păstreze anonimatul. Le mulțumesc și le respect dorința.

V.A., 31 martie 2019

1. Context

1.1. De ce am inițiat acest demers

De-a lungul unui an am încercat să înțeleg cum trăiesc copiii instituționalizați din România și să mă apropiez de traumele lor, să descopăr și să arăt cauzele acestor suferințe. Raportul de față nu propune o analiză în limbaj administrativ a normelor și procedurilor ce li se aplică. Acestea nu reprezintă centrul de interes al raportului, deși există referințe la ele. Scopul documentului este de a arăta tuturor ce se întâmplă în centrele de plasament și, uneori, la asistenții maternali cărora le sunt încredințați copiii. Astfel, raportul este unul complementar în relație cu alte asemenea documente, emise de autorități sau organizații non-guvernamentale (ONG), și nu se substituie lor în niciun fel. El rezumă experiența trăită de un senator român, care a dorit să afle răspunsul la întrebarea: „Ce se întâmplă, de fapt, cu copiii aflați în centrele de plasament?”

Am vrut să le ascult opiniile, nemulțumirile, bucuriile, temerile, planurile de viitor sau orice ar dori să-mi povestească. Peste tot unde m-am dus, copiii mi-au împărtășit povești despre abuzuri, neajunsuri, violență și nedreptate. Am simțit în vocea lor disperare, lipsa încrederii că cineva i-ar putea ajuta să-și rezolve problemele și o mare, dureroasă, nevoie de ajutor. Raportul de față are menirea de a face cunoscute aceste percepții, de a le justifica apariția și persistența în instituțiile pe care le-am vizitat și de a deschide discuția în societate despre soluțiile pe care le putem găsi în sprijinul copiilor.

Vreau ca prin acest raport să fac acele voci auzite. Nu pot să nu vorbesc despre ele. Nu-mi îngăduie statutul meu de parlamentar ales*. Ar fi ca și când aș îngropa în nepăsare cazuri cumplite de abuz și, prin tăcere, aș încuviința, la rândul meu, perpetuarea suferinței pe care o trăiesc ei. Copiii au dreptul primordial de a fi protejați împotriva oricărei forme de abuz, neglijare sau violență. Convenția Organizației Națiunilor Unite (ONU) și legislația românească garantează dreptul lor de a se exprima liber și de a se plânge singuri cu privire la orice nedreptate sau abuz la care sunt supuși.

Potrivit Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, art. 12, alin. 1, „Statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului urmând să fie luate în considerare ținându-se seama de vârsta sa și de gradul său de maturitate.“ Potrivit art. 13, alin. 1, „Copilul are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a difuza informații și idei de orice natură, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică ori prin orice alte mijloace, la alegerea copilului.“

În legislația națională, dreptul copilului de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește este consacrat ca atare în prevederile Legii 272/2004, art. 28: „(1) Copilul are dreptul la libertate de exprimare. (2) Libertatea copilului de a căuta, de a primi și de a difuza informații de orice natură, care vizează promovarea bunăstării sale sociale, spirituale și morale, sănătatea sa fizică și mentală, sub orice formă și prin orice mijloace la alegerea sa, este inviolabilă. (3) Părinții sau, după caz, alți reprezentanți legali ai copilului, persoanele care au în plasament copii, precum și persoanele care, prin natura funcției, promovează și asigură respectarea drepturilor copiilor au obligația de a le asigura informații, explicații și sfaturi, în funcție de vârsta și de gradul de înțelegere al acestora, precum

* Constituția României, art. 69, alin. (1): „În exercitarea mandatului, deputații și senatorii sunt în serviciul poporului.“

și de a le permite să își exprime punctul de vedere, ideile și opiniile.“ Potrivit art. 29, alin. (1): „Copilul capabil de discernământ are dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește.“

Conform Legii 272/2004, art. 34: „(1) Copilul are dreptul să depună singur plângeri referitoare la încălcarea drepturilor sale fundamentale. (2) Copilul este informat de către părinte/reprezentant legal asupra drepturilor și îndatoririlor ce îi revin, precum și asupra modalităților de exercitare și îndeplinire a acestora.“

Pe de altă parte, „orice persoană fizică sau juridică, precum și copilul pot sesiza autoritățile competente pentru a-l proteja“*. Am o datorie legală și morală să îi protejez prin publicarea acestui raport. El este mărturia mea despre abuzurile de care am aflat, în demersul meu, și modalitatea prin care putem face, împreună, auzită vocea acestor copii.

Numai în prima jumătate a anului 2018, 50 de minori au fost supuși abuzului, traficului, exploatării sau neglijenței în sistemul românesc de protecție a copilului și, respectiv, 49 în unitățile de învățământ. Dintre aceștia, doi au fost abuzați sexual în centrele rezidențiale și 14 în unitățile de învățământ.¹ Jurnaliștii și procurorii au publicat articole, respectiv comunicate de presă, despre investigarea unor fapte de abuz sexual și trafic cu minore din centrele de plasament din județele Sălaj², Vaslui³, Bârlad⁴. Fenomenul pare să se întindă în toată țara⁵. Reportajele pe care le-am citit cu toții, cu înfiorare, ne-au arătat că tinerii erau abuzați chiar în instituțiile care ar fi trebuit să îi ocrotească!

Ca răspuns la o întrebare parlamentară, Ministerul Afacerilor Interne m-a informat⁶, la data de 25.04.2018, că Agenția Națională împotriva Traficului de Persoane are în evidență 26 de minori victime ale traficului de persoane, care provin din centre de plasament. Dintre aceștia, 24 au fost exploatați sexual, iar doi dintre ei prin muncă. Potrivit cifrelor centralizate de Ministerul Muncii și

* Conform art. 89 din Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată.

Justiției Sociale (MMJS) de la DGASPC-uri, în 2015 au fost comise abuzuri sexuale asupra a 12 copii aflați în grija unor asistenți maternali profesioniști⁷ (AMP) sau în servicii de tip rezidențial, iar în 2016, șase abuzuri⁸.

Asistentul maternal este angajat cu contract de muncă la DGASPC sau la o organizație nonguvernamentală. El beneficiază de salariu, alocația de plasament al copilului în valoare de 600 de lei și alocația copilului, de 84 de lei, iar de la 1 aprilie 2019, 150 de lei. Asistentul maternal este persoana fizică, atestată în condițiile legii, care asigură prin activitatea pe care o desfășoară, la domiciliul propriu, creșterea, îngrijirea și educarea necesară dezvoltării armonioase a copiilor pe care îi are în plasament sau în încredințare.

O investigație mai atentă a autorităților competente ar elimina suspiciunea de intenție a mascării fenomenului din partea unor actori implicați, suspiciune care deja planează asupra autorităților mai sus menționate. Din povestirile tinerilor cu care am stat de vorbă, dosare de abuz sexual au fost închise după ce victimele au renunțat să se constituie parte vătămată în justiție.

Tot ca răspuns la o întrebare parlamentară, MMJS m-a informat⁹ că în anul 2015 s-au înregistrat 87 de decese în rândul copiilor și tinerilor în servicii de tip rezidențial. Același minister mi-a semnalat că o pondere importantă în decesul în rândul copiilor și tinerilor aflați sub măsura protecției speciale o reprezintă decesele survenite în urma sinuciderii (mai mult de 10%), 7 dintre aceștia aflându-se în servicii de tip rezidențial, iar ceilalți în grija unor alte familii sau persoane.

Abundența raportărilor de abuzuri în mass-media¹⁰, în rapoarte ale unor ONG-uri¹¹ și discuțiile directe pe care le-am avut cu tineri ce au crescut în grija statului ridică serioase îndoieli cu privire la eficiența sistemului său de protecție a copiilor. Pentru a afla opinia tinerilor care s-au aflat și se află în sistemul de protecție specială, am socotit necesar să discut direct cu ei.

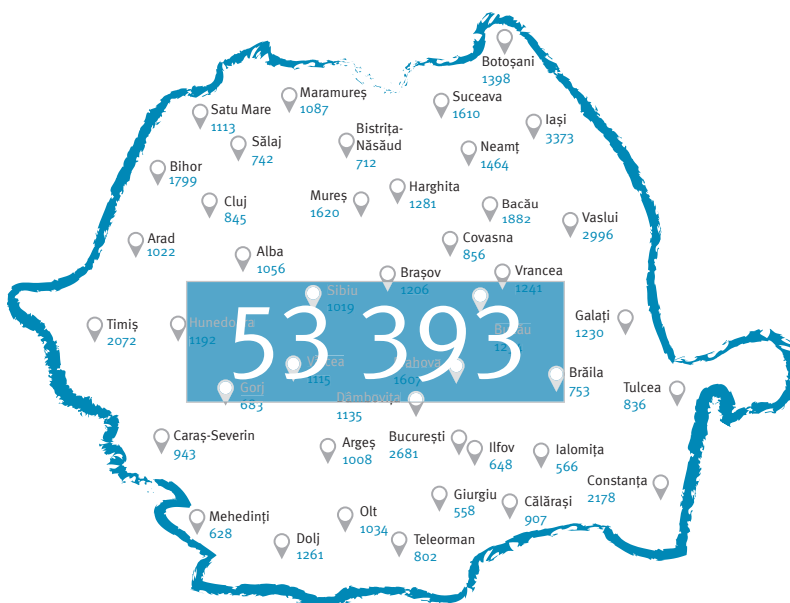

Figura 1 – Numărul total al copiilor aflați sub măsura protecției speciale la nivel național conform datelor furnizate de Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (ANPDCA) la nivelul fiecărui județ, inclusiv sectoarele municipiului București, la 30 septembrie 2018.

La data de 7 decembrie 2017 am organizat la Senat dezbaterile intitulate „Impactul post-instituționalizare asupra tânărului și cum își poate acesta valoriza mai bine aptitudinile“, unde au participat reprezentanți ai societății civile, tineri aflați în sistem cu măsura de protecție specială și tineri post-instituționalizați precum și un reprezentant al unei DGASPC. Vă redau mai departe o parte din mărturiile tinerilor prezenți la dezbateri:

Aveam probleme de pronunție, a venit comisia, și această comisie a decis unde să merg eu. Am mers la o școală specială pentru că aveam dislalie*¹².

* Dislalia este o tulburare de pronunție care se corectează cu ajutorul unui logoped. Nu există niciun motiv pentru a înscrie copiii cu tulburări de pronunție

*

După clasa a opta m-am înscris în clasa a noua. Nu știam absolut nimic. Eram sedat și abia reușeam să fac adunări și mici înmulțiri. De fiecare dată când rugam pe cineva din personal să mă ajute la școală nu putea să mă ajute. Eram foarte mulți.

— *tână*r prezent la dezbatere

*

Am ajuns în sistemul de protecție prin moartea familiei mele. Am ajuns într-un spital, de unde am fost preluat de cei de la protecția copilului și plasat la o familie de asistenți maternali, unde m-am simțit foarte, bine până la 12 ani, când am fost mutat la un alt asistent maternal. Am fost încadrat într-un grad de handicap ca să beneficiaz de suport financiar mai bogat. Am fost internat la Socola pentru că spun lucrurilor pe nume. Fenomenul de *bullying*¹³ a fost și este foarte prezent în familia maternală.

— *tână*r prezent la dezbatere

Conform Fondului Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF), *bullying*-ul este definit ca fiind un comportament de excludere și ostil, de umilire, de luare în derândere a cuiva. Vorbim despre *bullying* atunci când „un copil este etichetat, tachinat, batjocorit în cercul său de cunoștințe sau de către colegi care îl strigă într-un anume fel (făcând referire la aspectul fizic sau la probleme de ordin medical/familial). Uneori aceste tachinări se

în școli speciale. De multe ori tulburările de pronunție au o cauză emoțională. Copiii din centre ar trebui să beneficieze de ședințe de logopedie și psihoterapie.

transformă în îmbrânceli sau chiar, în unele cazuri, în atacuri fizice.

*

Provin din centrele de plasament, sunt student și am trecut și eu prin multe abuzuri. La fel, am fost încadrat ca fiind o persoană cu dizabilități și am fost sedat timp de doi ani. Am fost încadrat cu retard mintal pentru că vorbeam prea mult și vedeam prea multe. Timp de doi ani am luat Torendo, Strattera și Xanax, medicamente care mă transformau într-o legumă... De ce îmi dădeau? Pentru că vorbeam prea mult. Au venit tot felul de miniștri și eu spuneam tot timpul ce se întâmplă. Veneau televiziunile și m-au dus la un psihiatru, mi-au făcut un carnet de handicap și mi-au băgat medicamente forțat în mine.

— *tână* prezent la dezbatere

*

Încrederea noastră în sistem este destul de redusă. Vă dau două exemple: copilul de la care a pornit programul nostru a fost adus într-un centru de urgență, de la un asistent maternal, după ce asistentul maternal nu s-a mai putut înțelege cu copilul. Copilul avea 3 ani, tot ce a făcut în două ore cât am stat cu el în centru a fost să-și înfigă mâinile, unghiile în mâna mea, în picior sau să mă tragă deoparte, copilul avea nevoie de un singur lucru, de un adult care să stea cu el. S-a trezit singur între 40 de copii. A fost o traumă extraordinară. Trauma este cea care

îi face să nu ajungă aici la dezbateri. Mulți dintre ei ajung pe stradă consumatori de droguri, victime ale prostituției și lista continuă.

— *reprezentant al unui ONG, prezent în sală*

Problemele sesizate de copiii, reprezentanții societății civile și de cei ai instituțiilor publice, prezenți la această dezbateri, m-au îngrijorat și mi-au ridicat multe semne de întrebare legate de situația celor aproape 53.393¹⁴ de copii declarați în 2018 de Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (ANPDCA) ca fiind sub măsura protecției speciale la nivel național.

Am documentat ulterior problema prin interpelări parlamentare, întrebări către instituții, interviuri, audiențe și vizite în centre, iar rezultatele mi-au relevat situația gravă în care se află cei pe care statul român, prin ratificarea tratatelor internaționale din domeniul drepturilor omului, și-a asumat obligația să îi protejeze și să le asigure respectarea interesului superior în toate acțiunile pe care le întreprinde.

Ultimele luni mi-au arătat ce se întâmplă, în fapt, cu cele peste 53.393 de vieți aflate sub măsura protecției speciale la nivel național. Prin publicarea acestui raport moral, reacționez la suferința copiilor și tinerilor ce cresc în centre rezidențiale, apartamente de tip familial și centre de plasament la nivel național, respectiv cei care au beneficiat de măsura protecției speciale de-a lungul anilor. Peste 3.000 de tineri¹⁵ părăsesc anual centrele de plasament, centrele rezidențiale și apartamentele de tip familial la nivel național și, de cele mai multe ori, nu au nicio susținere concretă din partea instituției de ocrotire privind pregătirea lor pentru o viață independentă și integrarea lor în comunitate¹⁶. Demersul meu este, totodată, o mărturie despre realitatea nevăzută și necunoscută a copiilor crescuți în aceste instituții de protecție, realitate pe care doresc să o aduc, spre conștientizare, în atenția societății civile și a instituțiilor abilitate ale statului român.

Cea mai bună modalitate de a verifica situația reală a acestor copii a fost să mă duc eu însumi la fața locului. Așa mi-am început